

Ion DRUȚĂ (3 septembrie 1928, comuna Horodiște, fostul județ Soroca, azi în raionul Dondușeni – 28 septembrie 2023, Moscova). Cele dintâi povestiri îi sunt publicate la începutul anilor '50. Primul volum de schițe și nuvele, *La noi în sat*, vede lumina zilei în 1953, fiind urmat de alte povestiri, apoi de romanul *Frunze de dor* (scris în 1955, publicat în 1957). Colaborează la ziarle *Țăranul sovietic*, *Moldova socialistă* și la revista *Femeia Moldovei*. Absolvă Cursurile Superioare de Literatură de pe lângă Institutul de Literatură „A. M. Gorki” al Uniunii Scriitorilor din URSS (1957). Criticile distrugătoare din partea oficialităților comuniste din RSS Moldovenească vizând scrierile sale, mai ales romanul *Povara bunătății noastre* (1963, prima parte, *Balade din câmpie*, integral, *Povara bunătății noastre*, 1970), precum și filmul *Ultima lună de toamnă*, îl fac pe autor să se stabilească la Moscova (1959). Ca dramaturg, este autorul unui șir de piese montate cu succes atât în RSSM, cât și pe scenele multor teatre din fosta URSS și din străinătate: *Casa mare* (1961), *Doina* (1968), *Păsările tinereții noastre* (1971), *Horia* (1973), *Frumos și sfânt (Sfânta sfințelor)* (1974), *Cervus divinus* (1975), *Apostolul Pavel* (1996) și multe altele.

În 1967 i se decernează Premiul de Stat al RSS Moldovenești pentru nuvela *Ultima lună de toamnă* și romanul *Balade din câmpie*. Scriitor bilingv, publică la Moscova în limba rusă mai multe volume de proză, eseistică și dramaturgie. Deține titlurile de Scriitor al Poporului (1988), membru de onoare al Academiei Române (1990) și membru titular al Academiei de Științe a Republicii Moldova (1992). Laureat al Premiului de Stat al Republicii Moldova în domeniul literaturii (2008) și al Premiului Constantin Brâncoveanu, secțiunea Literatură (2014).

Opera sa mai include romanele *Clopotnița* (1972) și *Biserica Albă* (1983).

La Editura CARTIER au mai apărut volumele inedite de eseuri și proză memorialistică *Grădina Domnului* (2017), *Căsuța de la Răscruce* (2018) și *Despărțirea apelor* (2020).

Ion Druță pornește de la un fapt concret – renovarea, apoi aprinderea și dispariția Clopotniței dintr-un sat cu nume istoric – Căpriana –, fapt în jurul căruia se pomenește antrenat curând un întreg colectiv de pedagogi și elevi. Problema principală a nuvelei este ocrotirea valorilor sacre ale trecutului. În centrul narațiunii se află două personaje categoric diferite unul de altul: profesorul de istorie Horia Holban și directorul școlii Nicolai Balta.

Ion CIOCANU

ION DRUȚĂ

Clopotnița

Roman

Ediția a IX-a

CARTIER POPULAR

Acel mare, acel cumplit blestem ne-a ajuns pe la un miez de noapte din zece spre unsprezece aprilie. A fost un mare prăpăd peste toată Țara Moldovei. De turnat, turna cu găleata, dar de unde ia și unde toarnă nu se vede – beznă peste tot. Arareori fulgerul spărgea cerul dintr-un capăt în altul, despicându-l ca pe un harbuz copt, și pârâia cerul înaintea fulgerului cum pârâie harbuzul înaintea cuțitului. După care rafală porneau a descărca tunete și tot veneau vuind, clocotind, scuturând pământul până în adâncuri, până la sicriile străbunilor.

Mai spre zori, urgia s-a domolit, vremea a început a bate în cald și, prin aburul cela de după ploaie, primăvara a căzut ca o basma de față mare peste capitala Moldovei. În două-trei zile, Chișinăul era verde dintr-un capăt în altul, și grădinile orașului răspundeau din ramuri la fiecă boare de vânt.

„Elei, Doamne, că de n-ar fi fost ploaia ceea de dăunăzi, ce mai început frumos de an...”

Un tânăr nalt și zdravăn, cu ochi blânzi și triști, venea pe bulevardul Lenin la vale, împovărat de grijile unui sârman învățător. Pășea încet, cum umblă de obicei sătenii, prindea cu adâncul plămânilor mirozna acelu început de primăvară și se tot gândea la ploaia ce bântuise acum câteva zile peste întregul nostru pământ. Venea abătut, ducând în dreapta o geantă plină, așa încât abia o mai ajungeau cataramele, iar în stânga avea o plasă cu portocale, plină și ea. Acolo unde strada Pușkin întretaie strada centrală, la răscruce, stătea o mulțime de lume așteptând semnalul de trecere. Învățătorul, cu gândul la ale sale, nu și-a prea dat seama pentru ce-o fi stând lumea

acolo. Și-a croit drum printre oameni, a pășit în albia străzii, a făcut chiar câțiva pași și abia atunci a zărit o „Volgă” neagră venind în plină goană peste dânsul. A fost o clipă când bietului om i-a mirosit a mort și a zâmbit, pentru că ce alta îi rămâne unui moldovean care-și vede cu ochii propria sa pierzanie?!

„Iaca, de n-ar fi fost măcar ploaia ceea de dăunăzi...”, s-a mai gândit o dată, după care a zvâcnit o rădăcină de mușchi, o viață de om s-a răscolat în zvâcnetul cela, aruncându-l hăt departe, nainte, dar ce folos din saltul cela când, dincolo de „Volgă” cea neagră, venea la vale altă „Volgă”, puțin cam verzuie, și el, abia scăpând de sub roțile unei mașini, se arunca sub cealaltă. Cu toate că, s-a mai gândit, culoarea e puțin mai alta și, oricum, una e să se zică despre om că a căzut sub o mașină neagră, și alta e să se spună că a fost prins sub roțile unei „Volgi” de-un verde închis.

Au țipat subțire, ca din gură de șarpe, frânele. Scărășnet de metal, zornăit de sticlă spartă, fluierul milițianului de la colț și câțiva cartofi zbârciți veneau, cotilindu-se, în jos, pe strada Pușkin. Cartofii căzuseră din plasa unei bătrâne, care, furată și ea de gânduri, aștepta împreună cu toată lumea ochiul de lumină verde ca să poată trece. În clipa când învățătorul a pășit înainte, ea, fiind cam mioapă, a crezut că, gata, se poate, s-a luat din urma lui, bizuindu-se pe tinerețea și înțelegerea bărbatului.

Au avut noroc că asfaltul era uscat, puțin cam zgrunțuros, iar mașinile aveau frâne bune. Tâmbălăul însă era mare, pentru că în primele mașini s-au înfipt cele ce veneau din urmă, iar peste acelea au urcat călare un alt rând de mașini. Acum, la răscrucea din centrul orașului, domnea o mare fierbere. Șoferii, adunați în jurul milițianului, urlau care mai de care. Bătrânică, necăjită, își aduna cartofii în plasă, iar învățătorul stătea pe partea cealaltă a străzii, unde nu mai credea c-o s-ajungă.

I s-au înmuiat picioarele, mai ales încheieturile i s-au topit cu totul, și el căuta în jur vreo bancă să se așeze. Lângă stația de troleibuz a zărit niște blocuri de beton bune de șezut pe ele. A și pornit într-acolo, dar a observat cu coada ochiului cum mulțimea din jurul milițianului căuta pe cineva.

„Să nu mă care la miliție, că iar nimeresc la spital!”

A pornit deci să-și caute scaun pentru hodină undeva în altă parte. A mers puțin la deal, a făcut la stânga pe stradela Fântânilor, apoi, cum a dat de Bulgară, a luat-o la dreapta și a tot urcat mult și bine, ținând drumul spre strada Livezilor, singura stradă a orașului unde se mai păstra un dram de liniște și aer curat.

Era o zi blândă, caldă, una din zilele celea dulci, pline de taine, pline de dor, ce dau atât de des primăvara prin acest oraș sudic. Bătrânii salcâmi, cu oasele rădăcinilor scoase prin asfaltul trotuarelor, erau numai frunze, numai vrăbii, iar de peste deal, dinspre Costiujeni, venea iz de focuri mocnite. O fi adunat gospodarii prin vii, prin grădini frunze din toamna trecută și le-o fi dat foc. În fiecă an, primăvara venea în Chișinău împreună cu aceste fumuri mocnite, și izul cela subțire, domesticit de mâna omului, stârnea un dor cumplit de vatră, de părinți, de sat natal.

„Acum, la noi, în Bucovina, copiii o fi ieșind desculți pe creasta dealului, o fi alergând cu fața în vânt, să li se ridice zmeiele cât mai sus.”

Dacă primăvara sosită la Chișinău era aceeași veșnic blândă și frumoasă primăvară, strada Livezilor era de acum cu totul alta. A trecut-o din capăt în capăt și – nimic din tihna și pacea de odinioară. Vuiet, scărășnet de metal, troleibuze, mașini de tot felul, îmbulzeală la tot pasul și, gonit de învălmășeala ceea, învățătorul a luat-o pe Jukovski la vale, coborând îna-

poi în parcul Pușkin, pe unde abia trecuse. Nu-i dădeau pace ropotul și bolboroseala ploii de dăunăzi. Pământul se zbicise, dar sufletul se tot mânănea, tulburat de ploaia ceea, și ochii învățătorului căutau un loc tihnit pentru a-și reveni, pentru a se împăca cu ceea cu ce nu te poți împăca în ruptul capului.

Pe aici, prin parcul Pușkin, avea el cândva un locușor al lui, un locușor unde și lumea îl lăsa în pace, și el se făcea a nu ști de dânsa. Cam uitase pe unde vine locul cela, dar a pornit așa, la întâmplare, căci picioarele știau mai bine cărările aceluia parc, și picioarele l-au adus în cele din urmă la scaunele de piatră așezate în semicerc la umbra memoriei lui Ștefan cel Mare.

„Viteaz în luptă, modest în clipele de fericire, el stârnea uimirea popoarelor și împăraților, făurind, cu mijloace modeste, izbânzi dintre cele mai mari.”

Monumentul a fost mutat peste gardul parcului, ridicat pe un alt postament, și aceste cuvinte ale istoricului Karamzin spuse despre domnitorul nostru au fost din nou săpate în piatră și aurite, astfel încât se puteau citi de departe. Fecior de gospodar din Bucovina, învățătorul, după ce și-a așezat lucrurile alături, și-a deschiat un nasture la gât unde îl supăra puțin haina, a oftat din adâncuri, rămânând nemișcat pentru multă vreme. Stătea cu fața la soare, cu ochii închiși, așteptând să bată clopotul din Piața Victoriei. Sărmanul lui ceasornic s-o fi înăbușit pe sub pernele spitalului, lăsându-l să-și măsoare zilele, ca și bunicii lui, după soare, dar acum, ieșit din spital, avea nevoie de-o orientare în timp ceva mai precisă.

Lumea mișună în jur, s-ar fi putut sălta de pe scaun să întrebe pe cineva cât e ora, dar n-o făcea. Ar fi putut să pară un moft la mijloc – auzi tu, mare lucru să oprești un trecător și să rostești două vorbe fie în rusește, fie în moldovenește. Totuși, pentru a intra cu cineva în contact, e nevoie de-o

anumită energie spirituală, energie care acum îi lipsea cu desăvârșire bietului învățător.

Clopotul din Piața Victoriei a oftat încet, domol o singură dată, apoi, peste un răstimp, a mai oftat o dată. Bătăile puteau să indice un sfert sau o jumătate de oră. Ora unu nu putea fi în nici un caz, până la amiază mai era mult, dar, s-a mai gândit învățătorul, te pomenești că se înșală. Orașele iestea te scot cu totul din pepeni și-o fi hoinărit pe străzile Chișinăului mai mult decât își închipuia. Dar las' că clopotul din fața Casei Guvernului mai are ceva de spus. Mai vine un dangăt și, cu cele două care au fost, fac trei, apoi încă unul, și încă unul, și încă unul – s-au dovedit unsprezece în total. A oftat, zâmbind oarecum ușurat – slavă Domnului, cel puțin orientarea în timp nu și-o pierduse. Și-a mutat ceasornicul amuțit dintr-un buzunar în altul și-a oftat. Problema timpului o rezolvase, dar, vai, rămăneau atâtea nerezolvate...

„Deci ne oprisem noi la ploaia de dăunăzi... Ia să vedem, frate Horia, ce-o fi fiind și cu ploaia ceea până la urmă...”

Horia Holban era un învățător bun acolo, în Căpriană, un sat vechi din nordul Moldovei, unde preda istoria într-o școală medie. Când elevii se încurcau așa încât nici nu mai știau încotro s-o apuce, el venea, cumpătat și răbdător, lingă dâșșii, zicându-le: „Ia hai, frate, să vedem ce o mai fi și cu asta...”

De notat că acest „Ia hai, frate...” nu era deloc o formulă ipocrită prin care învățătorul își îndemna elevul să mai treacă o dată pe acolo pe unde acela nu a putut trece de zece ori. Nu. Prin această formulă de simbricie țărănească, învățătorul venea în ajutorul elevului, asumându-și o parte din neînțelegerea lui. Ajungând, așa, deodată, buni prieteni, porneau a dibui în doi prin negura trecutului, căutând împărății, războaie, structuri sociale și politice de tot felul. Chiar de nu găseau ei cine știe

ce, principalul era că-l mișca pe elev din punctul mort al necunoașterii, al nehotărârii, și acest imbold deseori cântărea mai mult decât un mănunchi de cunoștințe însușite mecanic.

„Bine, hai, ne mai întoarcem o dată la furtuna ceea năprasnică...”

Zadarnice erau toate. Sufletul și mintea, ca doi cătări nă-răvași – când unul se oprește, nici celălalt nu vrea să tragă. Iar sufletul, vai, sărmanul lui suflet, stătea zgribulit sub șiroaiele ploii de dăunăzi. Iar ploaia turna cu găleata și tot venea pe-o coastă de deal, o apă tulbure și mare. De mii de ori a tot încercat el s-o treacă, dar cei doi cătări stăteau morțiș locului și nici înainte, nici înapoi.

„Nu, și-a zis în cele din urmă. Mai întâi să-mi liniștesc nervii. Creierul refuză să judece atâta vreme cât nervii sunt iritați. Cumpătul, în fond, este echilibrul dintre inimă, minte și suflet și nu e de mirare că, pierzând cumpătul, noi pierdem totul.”

Nervii, o, această boală a secolului, îl chinuiau și pe dânsul. Fire emotivă, Horia se consuma fulgerător, printr-o furtună de energie aproape nestăpânită, după care urmau depresiile, crizele de dispoziție, și singurul leac, singura scăpare era drumul. Numai drumul îl putea readuce în albia lui.

În asemenea cazuri se ridica și pleca unde-l duceau ochii. Mai ales călătoria cu trenul îi făcea bine. Acum, pentru a se întoarce acasă, avea de călătorit o noapte întreagă, timp suficient pentru refacere, dar ce folos din drumul cela când trenul urma să vină de abia pe la cinci, după masă, iar în orele ce-i mai rămâneau urma să țină sfat cu sine însuși, pentru a lua poate una din cele mai importante hotărâri în viața sa.

„Odesa – Cernăuți” era singurul tren ce străbătea Moldova dintr-un capăt în altul și, de obicei, medicii de la Spitalul Republican îi eliberau pe bolnavi așa, cam pe la amiază, astfel

încât oamenii să poată prinde trenul de cinci. Horia Holban fusese și el eliberat pe la amiază, să poată prinde trenul de cinci, dar a mai rămas pe-o noapte la spital, având niște treburi prin Chișinău. Voia să treacă pe la minister, pe la Institutul de Perfecționare, avea și niște probleme de rezolvat la Societatea de Ocrotire a Monumentelor de Istorie și Cultură. Din păcate, dimineața, cum s-a trezit, a zărit prin fereastra spitalului câțiva nori goniți de vânt în lungul cerului, și-a amintit ploaia de dăunăzi și apele acelei ploi erau cât pe ce să-l îngroape sub roțile mașinilor.

Era abătut, necăjit, prostit de stupiditatea celor întâmplare. Acum nici vorbă să treacă pe la minister. Nervozitatea este un defect al structurii noastre biologice, o boală umiltoare, atunci când intri cu ea într-o instituție de stat să discuți corect și demn, de la egal la egal. Șeful la care intri într-o asemenea stare nervoasă se gândește cum să scape de tine mai repede și, deci, de o rezolvare justă a chestiunii nici vorbă nu poate fi. „Acum, ce mai soare și cald o fi la noi în Bucovina...” A mișcat din umeri, făcând loc unei bune dispoziții ce putea să apară. Avea și el o slăbiciune care poate nu-i prea face cinste unui bărbat în toată firea, dar, oricum, era a lui. Îi plăcea să se încălzească primăvara la soare. Soarele era o mană cerească, o minune binefăcătoare pentru trupul, pentru sufletul lui și, în clipele celea de dulce trândăveală, el devenea mai isteț, mai curajos, mai dezghețat la minte. Cele mai înțelepte gânduri, cele mai îndrăznețe fapte i-au încolțit în minte tocmai în pragul primăverilor, când stătea la un dosiș și se încălzea la soare.

Cum a zis însă poetul, „vreme trece, vreme vine” și mai iată o primăvară în viața lui. Era caldă, era frumoasă, cu soare mult și cer senin. Omul a tot stat și stat pe lavița ceea de piatră, dar nici tu pace pentru trup, nici tu liniște pentru suflet, pentru

că, într-adevăr, de unde liniște și pace în mijlocul acestui oraș plin de mașini, plin de vuiet și învălmășeală?! Dulcea moțăială a primăverii l-o fi căutând, pesemne, prin Bucovina, l-o fi pândind pe ulițele satului din nordul Moldovei, unde dăscălea copiii, pentru că mai era și asta o problemă: cum se chema și unde era ea – adevărata lui baștină?

Dumbrava Roșie îl mai făcea să tresară prin somn. Îl înfiora tainicul foșnet al stejarilor, îl legăna tăcerea poienilor, îl fura adâncul depărtărilor albastre ce veneau din Carpați, coborând valuri-valuri, până hăt spre cetatea Hotinului. Și totuși, Bucovina era numai o parte din viața lui, cealaltă parte fiind răsădită într-un sat din nordul Moldovei. Și dacă din Bucovina îl striga pe nume copilăria, în nordul Moldovei îl așteptau elevii, îl aștepta feciorul, pentru care și cumpărase portocalele din plasă. În sfârșit, tot acolo, în nordul Moldovei, și-a scuturat frunza prima lui dragoste. Fericită ori nu prea, dulce ori mai mult amară, ea, până la urmă, tot prima dragoste în viața unui om rămâne – altceva nu vrea să fie și nici altminteri nu o poți chema.

Clopotul din Piața Victoriei sună din vreme în vreme, învățătorul șade cu fața la soare, dar i se scurg pe spinare șiroaie din ploaia de dăunăzi și, pentru că îl plouă întruna pe lavilele celea de piatră, simte cum începe a împietri și el. I se împietresc inima, sufletul, gândurile, și asta nu e a bine. Să împietrească inima, și-a zis, că s-a mai întâmplat și cu alții. Să împietrească sufletul, că totuna nimeni nu te crede că îl ai, atunci când îl ai, dar mintea – o, nu, pentru nimic în lume! Cum te poți descurca, până la urmă, dacă încep a ți se împietri gândurile? Tocmai acum, tocmai în aceste împrejurări?! Era poate cea mai grea, cea mai însemnată zi în viața lui, pentru că de urcat va urca el, nu-i vorbă, la ora cincii în tren, dar gara la care urma să coboare – asta mai rămânea de hotărât.

Se putea da jos la Verejeni, putea merge cu trenul până la Petreni. Deși sună cam asemănător și sunt întinse pe același fir al căilor ferate, păreau două mărgele surori, dar nu erau

deloc surori, poate nici rude nu erau și, de la o gară până la alta, era ca de la cer la pământ. Cine poate ști în ce gară îl așteaptă norocul, iar să cobori acolo unde de noroc nici pomeneală, păi, se poate o viață întreagă să tot dai prin hopuri?! Apoi, tot chitind cum să facă și să dreagă, Horia, la un moment dat, a zâmbit. Ca să vezi până unde se poate ajunge dacă tot stai și cauți cu tot dinadinsul să despici firul în patru.

Pentru un colhoznic, nici că poate exista o astfel de problemă. Într-o sutime de secundă hotărăște – unde urcă, unde coboară și, cum a hotărât – gata, e lege, chiar de-ar fi potop, chiar de-ar fi cutremur de pământ, pe când un tânăr cu studii superioare zace aproape două luni pe patul spitalului, se frământă zi și noapte, alegând unde ar trebui el să coboare din tren, dar nu se poate decide în nici un fel. Carevasăzică, Petrenii sau Verejenii...

Petreniul era o mică haltă din preajma Cernăuților, o clădire de cărămidă roșie, străjuită de fagi, având câteva straturi de flori de-a lungul peronului și o căruță cu cai deshămați în dosul gării. Totul curat, îngrijit, plin de demnitate. O sală micuță de așteptare, dar scaune avea destule, pentru oricâtă lume ar fi intrat. Un ghișeu la care nu se făcea nicicând îmbulzeală și unde găseai bilete în orice direcție. Înseși destinele acestei lumi, adunate în chipul gării, păreau a ademeni țărâncea bucovineană să urce în tren, să plece pentru a se vedea ce se face și prin alte părți. Și ei tot veneau la gară, urcau și plecau – care pe-o zi, care pe-un an, care pentru a nu se mai întoarce.

Acum, stând pe aceste lavițe de piatră și încălzindu-se la soare, Horia și-a amintit cu o anumită stinghereală cum visa și el cândva să plece, să plece cât mai degrabă, pe cât mai mult. De-acolo, din gărișoara ceea, i-a plecat părintele când a început războiul și tot la Petreni venea el cu maică-sa când,

după sfârșitul războiului, au început a se întoarce trenurile cu ostași. Întrebau așa, mergând în lungul vagoanelor, de Miron Holban. Săptămâni, luni la rând au tot întrebat, până și-au dat seama de zădărnicia acelor așteptări.

Tot din gărișoara ceea a plecat și el, cu atestatul de absolvire a școlii medii în buzunar. Atunci când pleca la universitate, a venit să-l petreacă maică-sa. Poate pentru că în seara ceea nu mai pleca nimeni din Petreni și pe peron nu era decât o singură femeie, iar trenul se depărta încet, urcând la deal, el, stând pe scara vagonului, a tot privit-o lung-îndelung. I-o fi intrat în inimă acel tablou al despărțirii lor și, de acum student fiind, visa adesea un amurg și o bătrânică singuratică pe peronul gării. A tot visat-o și visat-o, încât, de la o vreme, a început să i se pară că și semănau chiar între ele – mamă-sa cu gara din Petreni. Amândouă tăcute, amândouă demne, amândouă închinete aceluiași destin – de-a tot întâmpina și petrece.

Din păcate, nimic veșnic pe această lume. Când era în anul trei, i-a murit, în câteva săptămâni, maica, apoi, tot în anul acela, au început a reconstrui gara. Au tăiat fagii, pentru că nu puteau îmbrăca clădirea în schele, dar pe urmă s-a renunțat la planul unei reconstrucții capitale, mulțumindu-se doar cu vopsirea pereților cărămizii într-un verde ce nu voia să fie verde cu nici un preț. Fără fagi și fără cărămidile arse în cuptoare, era de mirare că gara se mai chema Petreni, părănd o cu totul altă gară.

Acum, odată ce nu mai erau nici bătrâna maică, nici gara de demult, întoarcerea la Petreni părea un moft peste care se trece fără să-ți mai pese.

Verejenii erau cu totul altceva. O gară mare, sătulă, proaspăt văruită, de parcă ar fi fost casa unei tinere gospodine în primul an al căsniciei. O gară mare și răsfățată, așezată la o